

СТОЙНЕ ВАСИЛЕВ
SmartMoney.bg

ФИНАНСОВАТА ГРАМОТНОСТ

УМЕНИЕТО НА 21 ВЕК

Съдържание

Защо точно аз и защо точно тази книга?	2
Моята история и етапите в личните финанси, които преминах	3
Финансова грамотност и защо е важна тя?	6
Каква е вашата финансова грамотност (тест)	7
Финансова грамотност и математика.....	10
Какво е богатство и кой е богат?	12
Определете вашите цели.....	16
Спестяване и инвестиране	19
Плати първо на себе си.....	23
Силата на сложната лихва.....	25
Риск и доходност	26
Инфлация	29
Авариен фонд.....	30
Видове инвестиции	32
Инвестиции в себе си и в повишаване на финансовата грамотност	34
Академия по лични финанси и инвестиране	35
Инвестиции в акции.....	36

ЗАЩО ТОЧНО АЗ И ЗАЩО ТОЧНО ТАЗИ КНИГА?

Казвам се Стойне Василев за хората, които не ме познават и съм финансов коуч, лектор и собственик на сайта за собствен бизнес и лични финанси SmartMoney.bg, както и председател на Управителния съвет на Българска асоциация на личните финансови консултанти (БАЛФК). Имам повече от 12 години опит на ръководни позиции във финансовата сфера в големи международни и български компании като ЕУ, КВС, BDO, Райфайзен Банк, Прокредит Банк и ВМФГ.

През 2014 година напуснах корпоративния свят и се отдадох на моята страст – да помагам на хората да повишават финансова си грамотност и така да живеят по-добре. Имам зад гърба си, като организатор и основен лектор, две издания на първия в България цялостен курс по лични финанси и инвестиране „Какво не ни казва Кийосаки?“ (за който ще ви разкажа по-нататък в книгата), Академията по стартиране на бизнес СтартБизнес.bg, както и десетки презентации и участия в телевизионни предавания по теми, свързани с личните финанси и предприемачеството.

Тази е втората ми електронна книга след „Как да управляваме умно парите си ...или лични истории за лични финанси“. Защо именно по темите за личните финанси и финансовата грамотност съм написал тези книги? Причината вече я споменах – от 15 годишен, когато влязох в техникума по икономика в родния ми град, съм се отдал на науката за управлението на парите и по-добрия живот, които ни осигуряват те.

Досега, за тези близо 20 години, съм минал през почти всички важни финансови събития в живота на един човек. Никога не са ми липсвали пари, но и не мога да кажа, че съм разполагал с огромни суми и съм се чудел какво да ги правя. Всъщност, както повечето хора в България. Инвестирал съм в почти всички познати активи – от акции, злато и сребро до недвижими имоти.

В тази книга ще откриете много практични съвети за това как да превърнете парите във ваши предани помощници, а не в строги господари. Стъпка по стъпка, заедно ще извървим пътя към повишаване на вашата финансова грамотност и по-богатото ви и щастливо бъдеще.

Пожелавам ви приятно четене и ще съм ви благодарен, ако споделите впечатлението си от тази книга на info@smartmoney.bg.

МОЯТА ИСТОРИЯ И ЕТАПИТЕ В ЛИЧНИТЕ ФИНАНСИ, КОИТО ПРЕМИНАХ

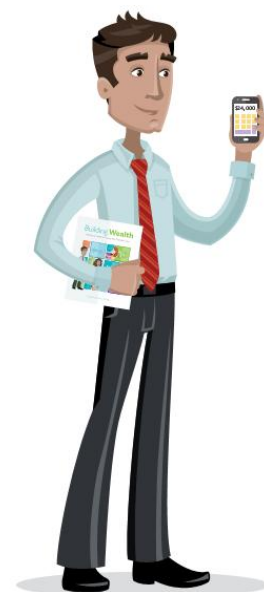
Всеки от нас минава през различни етапи в своя живот. Те идват в точното време и продължават толкова, колкото трябва, за да си научим уроците от тях. При мен много време ми отне да изляза от омагьосания кръг „по-висока заплата – по-високи разходи“, да планирам целите си, да изплатя дълговете си и да отделям повече средства за инвестиране.

Вече съм почти в средата на 30-те ми години, имам семейство, малко дете и трябва още по-старателно да се грижа за личните си финанси. Сега ще споделя с вас основните стъпки и трудности, през които преминах в моето пътуване досега в света на парите.

А сега накъде?

Годините в университета бяха сравнително безгрижни – родителите ми даваха джобни, а аз работех през летните ваканции и получавах стипендия. Парите ми стигаха за нормален студентски живот. Но той свърши, взех си дипломата и дойде трудната част. Имах спестени не повече от 500 лева и те трябваше да ми стигнат за кафе и дрехи, докато си намеря работа.

Кандидатствах само по една обява със заглавие „Искате ли да работите в банка?“ и след като се преборих с няколко десетки кандидати, ми предложиха работа. Заплатата беше точно 203.50 лева чисто, което не бяха много пари и тогава. Не плащах сметки, нямаше кола и парите ми стигаха, дори спестявах по 50 лева на месец. Когато се натрупаше по-голяма сума, я инвестирах без да имам някаква конкретна цел – просто ей така, за да се уча.

Уроците бяха точни и навремени. Изразявах се в загуба на пари. Доста е неприятно и съм прекарвал дни, за да мисля „Къде сгреших?“. Някои добри инвестиции, обаче, както и бонуси от време на време, ми позволиха да положа основите на моето богатство.

Кредитите, глупако!

Работата в банка с лесен достъп до кредити (със сравнително ниски лихви), събужда у теб чувството, че може да си позволиш всичко сега, на момента. Ще плаща бъдещият Стойне, разбира се. И така, реших да си купя първата си кола – на старо, естествено. Изтеглих кредит срещу залог на моя депозит, както и „малко“ от овърдрафта по картата. Щях да ги върна за не повече от година. Да, ама не. Цената на колата е най-малкият разход в случая. След това са застраховките, ремонтите, частите, акумулатора, смяна на ремъци и още хиляди дребни или по-едри разходи.

Другият основен разход, които се появи беше наемът. Вече не можех да пътувам всеки ден от Перник и реших да живея в София. Взех си сравнително приятна квартира в хубав район, близо до центъра и до работа ми. Разходите ми се увеличиха и вече не можех да спестявам. Освен това, си направихме доста пътешествия в Европа и България с бъдещата ми жена. А, това струва пари. Но, нали имам овърдрафт, няма проблем. Това с кредитите продължи повече от 3 години, а не една, както бях планирал.

Вече бяха минали няколко години и се оглеждахме да си купим или наемем по-голям апартамент в София, където да живеем. В началото на 2011 година започнах да търся нови инвестиции, след като си бях продал акциите, които притежавах. Един ден попаднах на статия за възможностите за инвестиции в жилища или търговски площи, намиращи се в по-малките градове в България. Така стигнах до обявите за имоти в Перник. Цените бяха с 40 – 50% по-ниски от бума през 2008 година. Идеята ми беше да закупя подценено жилище, да го ремонтирам и да го продам с печалба или да намеря дългосрочни наематели – чужденци от новия университет в града.

Избрах си няколко апартамента и организирах огледи с брокер. Веднага си избрах един в доста окаяно състояние, който се продаваше от възрастна жена заради висока сметка за парно, която не можеше да плати. За да си представите картинката, ще ви кажа, че имаше найлони на прозорците, вместо стъкла. Този апартамент, обаче, притежаваше едно ценно нещо – потенциал. Цената беше под пазарната (и аз я смъкнах още малко), на входа на Перник (т.е. близо до София), уреден квартал с цялата му инфраструктура, страхотна гледка към Витоша и детска площадка пред блока.

Как платих за него ли? С кредит, плюс част от спестяванията, като оставих само Аварийен фонд в банка. Както сами разбирате, цената на апартамента беше само началото. Последва основен ремонт, който продължи над една година. Правехме го, най-вече, аз и кума ми. Разходите по него бяха около 50% стойността на жилището. Когато видях резултата, вече не исках да го продавам. Дадохме още около 15 хиляди лева за обзавеждане и се нанесохме в него.

Свободата, Санчо...

Жилищният кредит беше за 10 години и вноските по него не позволяваха да отделяме повече средства за инвестиции. В края на 2013 година постигнахме „споразумение“ със съпругата ми да напусна високоплатената си работа и да стана предприемач при едно условие – да изплатим всичките си задължения и да имаме аварийен фонд, който да покрива месечните ни разходи в продължение на година и половина. Не ме питайте как го направих – не беше лесно. Всеки лев отиваше в банката. Междувременно, ни се роди прекрасна дъщеричка и трябваше да се учим на нови умения, тотално различни от всичко, което сме правили досега.

Да се върнем на историята. Последната вноска по жилищния ни кредит беше в началото на месец юни 2014 година. Когато го направих и излязох

от банковия клон ме обзе едно такова приятно чувство на лекота, въздухът беше по-свеж, а съзнанието ми по-ясно от всякога. Бях кредитосвободен. За първи път от много години. Междувременно, високата заплата на последната ми работа позволи да попълним и аварийния ни фонд за 18 месеца напред.

Стартирането на бизнеса

След изтощителния спринт по изплащането на кредита, стартирах моя бизнес и трябваше да се уча на много нови неща – от онлайн маркетинг до професионално организиране на събития и да усъвършенствам презентационните ми умения. Не след дълго започнах да уча основите на една нова за мен професия – коучинга. Що се отнася до парите, всичко се промени – от сигурната заплата към несигурните и нерегулярни приходи от това, което правя. Това наложи и още по-стриктно управление на личните ни финанси и увеличаване на средствата ни за инвестиране.

Не беше лесно и все още не е, но почти една година след това, мога да кажа, че нещата вече вървят към стабилизиране. Основните ми предизвикателства са да изградя стабилна бизнес система (защото сега имам просто по-готина работа от преди) с регулярни доходи, да увелича източниците си на приходи и да планираме внимателно (доколкото е възможно) със съпругата ми разходите, свързани с нашите цели.

ФИНАНСОВА ГРАМОТНОСТ И ЗАЩО Е ВАЖНА ТЯ?

Ние живеем в един различен свят, много по-сложен и динамичен от света на нашите родители, като океанът от финансови продукти е огромен и те стават все по-сложни, по-рискови и променящи се. За разлика от миналото, отговорността за нашето бъдеще, здравето ни и достойните ни старини става наша грижа, а не на държавата-майка. Тази нова реалност изисква от нас нов вид знания за финансите и умното им управление, които отиват отвъд нещата, на които са ни научили нашите родители. Така, финансовата грамотност се е превърнала в една от основополагащите умения на човека от 21 век, защото качеството ни на живот и това, какво ще постигнем в него зависят до голяма степен от нея.

Има ли връзка между финансова грамотност и благосъстоянието?

Много проучвания, направени през последните години от редица престижни университети и научни институти сочат пряката зависимост между финансовата грамотност и благосъстоянието на отделния човек. Хората, усвоили уменията да разбират основополагащите принципи на финансите, в повечето случаи взимат по-добри решения за управлението на личните си финанси, които увеличават благосъстоянието им във

времето и се раздават на един по-смислен живот, базиран на основните човешки ценности. Финансово грамотните потребители чрез своя рационален избор създават условия за повишаване на конкуренцията, за развитие на новосъздадените иновативни фирми и за повишаване качеството на обслужването и предлаганите стоки и услуги.

КАКВА Е ВАШАТА ФИНАНСОВА ГРАМОТНОСТ (ТЕСТ)

Държите ли вашите разходи под контрол? Имате ли отчет за приходите и разходите? Имате ли заделени пари в случай на извънредно събитие? Какви са вашите отношения с парите?

Първата стъпка към повишаване на вашата финансова грамотност е да си направите честна оценка каква е тя в момента. Това може да е стресов момент за тези от вас, за които темата за парите и тяхното управление е била табу в семейството им, но трябва да го направите, за да вървите напред.

Определете нивото на вашата финансова грамотност

Оградете с кръгче числото, което най-добре отговаря на това дали сте съгласни или не със съответното твърдение.

1	2	3	4	5
Абсолютно несъгласен	По-скоро несъгласен	Нито съгласен, нито несъгласен	По-скоро съгласен	Абсолютно съгласен

Оценка

1. Държа моите разходи под контрол.	1	2	3	4	5
2. Разбирам моите финансови цели.	1	2	3	4	5
3. Целенасочено спестявам за моите цели.	1	2	3	4	5
4. Имам личен/семеен отчет за приходите и разходите	1	2	3	4	5
5. Следвам изготвения от мен бюджет.	1	2	3	4	5
6. Имам ясни финансови цели за бъдещето.	1	2	3	4	5
7. Финансовите проблеми не ме безпокоят.	1	2	3	4	5
8. Аз съм горд/а от това как си управлявам парите.	1	2	3	4	5
9. Избягвам да мисля за пари.	1	2	3	4	5
10. Често купувам ненужни неща, за да се почувствам по-добре.	1	2	3	4	5
11. Управлявам парите си в съответствие с моите ценности, цели и мечти.	1	2	3	4	5
12. Непрекъснато мисля за финансите си.	1	2	3	4	5
13. Имам заделени пари за непредвидени ситуации.	1	2	3	4	5
14. Финансовите проблеми не ме притесняват.	1	2	3	4	5
15. Често харча повече пари за неща, отколкото мога да си позволя.	1	2	3	4	5
16. Имам много страхове, свързани с парите.	1	2	3	4	5
17. Правя необходимите стъпки, за да постигна финансовите си цели.	1	2	3	4	5
18. Имам трудности с контролирането на импулса ми за покупки.	1	2	3	4	5
19. Оставям други хора да се възползват от мен финансово.	1	2	3	4	5
20. Чувствам се комфортно, когато говоря за пари.	1	2	3	4	5
ОБЩА ОЦЕНКА					

Инструкции за оценка от теста

1. Оградете въпроси 9, 10, 12, 15, 16, 18 и 19.
2. Въпросите, които оградихте трябва да се оценят „на обратно“. Например, ако сте избрали 5-ца на въпрос № 9, трябва да го оцените на 1-ца, като използвате следната таблица:

$$1=5, 2=4, 3=3, 4=2, 5=1$$

3. След като оцените въпроси 9, 10, 12, 15, 16, 18 и 19 по горната схема, пренесете резултата в колона „Оценка“.
4. За останалите въпроси пренесете цифрата, която сте оградили в колона „Оценка“.
5. Съберете оценките на всички въпроси и това е вашата крайна оценка.

Какво означава вашата крайна оценка

20 - 59	Ниска финансова грамотност и предпоставка за финансови проблеми Вие имате финансова грамотност под средната и това е предпоставка за проблеми с управлението на вашите пари. Това може да се дължи на липсата на ясно дефинирани финансови цели, липса на спестявания или харчите пари в противоречие с вашите ценности. Вероятно сте имали стресови ситуации в миналото, свързани с пари, които са оставили траен отпечатък във вашето съзнание. Необходимо е да повишите вашата финансова култура, за да постигнете вашите цели и да осигурите сигурност за вас и вашето семейство.
60 - 79	Средна финансова грамотност и потенциал за развитие Вие притежавате финансова грамотност на средно ниво, но все още не сте развили пълния си потенциал в отношенията си с парите. Макар управлението на парите да не ви тревожи особено, трябва да продължите да повишавате вашата финансова грамотност, да планирате по-добре вашето бъдеще и да осигурите допълнителни източници на доходи, като всичкото тава ще ви помогне да постигнете целите си и да сте финансово свободни.
80 - 100	Висока финансова грамотност Вие имате стабилни разбирания за вашите финанси и механизмите, които управляват икономиката. Имате ясни цели и план, който ще ви позволи да ги осъществите. Вие сте открит когато става въпрос за пари и бързо преодолявате конфликтни ситуации, свързани с тях. Ако все още нямате подробен финансов план за вашето бъдеще, е време да потърсите помощ в тази сфера.

Доволни ли сте от вашата оценка за финансовата ви грамотност? Има ли върху какво още да работите?

ФИНАНСОВА ГРАМОТНОСТ И МАТЕМАТИКА

За да разберем добре финансите и техните механизми, трябва да знаем да „четем“ цифрите. Спокойно, няма да има нищо сложно и знанията ви от основното училище ще са напълно достатъчни. Ще започнем с лесни задачи, с които да проверим дали не сме забравили нещо от математиката. След задачите има и отговори, разбира се.

Задача №1: Изменение в проценти. Колко е изменението в проценти, ако сте си купили жилище за 80,000 лева и след това е станало 60,000 лева? А ако вече струва 95,000 лева?

Задача №2: Доходност. Каква е годишната доходност, ако имате приход от дивидент в размер на 5,000 лева годишно за акции струващи 150,000 лева?

Задача №3: Как да изчисляваме загубите. Губите 67% от инвестицията си, каква печалба трябва да направите след това, за да излезете на нула, т.е. да възвърнете първоначалната си инвестиция?

Задача №4: Колко е ДДС-то? Купувате стока за 100 лв., колко от тази сума е ДДС-то?

Задача №5: Кредити и лихви. Взели сте ипотечен кредит в размер на 100,000 лева за 30 години при 7% годишна лихва. След кой месец по-голямата част от месечната вноска ще е главница, а не лихва?

Отговори на задачите

Отговор на Задача №1: Изменението в проценти се смята като новото делено на старото минус едно по 100 или

$((\text{новото/старото}) - 1) * 100 =$ изменение в проценти

Отговор на Задача №2: Годишната доходност се изчислява като доходът (печалбата) се раздели на цената на актива (инвестицията) и се умножи по 100, т.е.

$5,000 / 150,000 * 100 = 3.33\%$ годишна доходност.

Така лесно може да намерим, че $((60,000 - 80,000) - 1) * 100 = -25\%$, т.е. загубили сме 25% от стойността на жилището ни. Ако то е станало 95,000 лева сме спечелили 18.75%.

Отговор на Задача №3: Ако загубите 67% или 2/3 от вашата инвестиция, след това ще ви трябва печалба от 200%, за да сте на нулата.

Отговор на Задача №4: Ако си мислехте, че ДДС-то е 20 лева, това е грешен отговор. Верния е 16,67 лева. Разбрахте ли защо?

Отговор на Задача №5: Няма да ви карам да го смятате с калкулатор и да ви показвам формула. Отворете един кредитен калкулатор (на MoitePari.bg, например) и въведете данните. Ще видите, че чак след 242 месец (над 20 години) лихвата по кредита е по-ниска от погасяваната главница в месечната ви вноска. В първите вноски съотношението е 7 към 1 в полза на лихвата. Какво означава това? Че е много по-изгодно да погасявате част или целия кредит в неговото начало, а не в последната 1/3 от периода, когато частта на лихвата е много по-малка.

КАКВО Е БОГАТСТВО И КОЙ Е БОГАТ?

Много хора си мислят, че високият жизнен стандарт е равен на голямо богатство. Други се считат за богати, защото може да си плащат сметките, живеят в собствено жилище и могат да си позволят децата им да станат висшисти.

НАПИШЕТЕ КАКВО Е ВАШЕТО ОПРЕДЕЛЕНИЕ ЗА БОГАТСТВО И КОЙ СЧИТАТЕ ЗА БОГАТ

Сигурно сте чували, че времето е пари, нали? Това беше валидно за миналия – XX век. През XXI век в сила е това, че парите са време. Какво имам предвид? Всеки от нас има различен начин на живот, различни навици, живее на различно място и с различно семейно положение. Както няма два еднакви пръстови отпечатъка в света, така и няма двама души в едно и също положение.

Това налага да има нова дефиниция за богатството, защото за един човек 100,000 лева са джобните пари за година (има много такива в България, повярвайте ми), а за друг, който живее в малък град или село и има скромни месечни разходи, тази сума ще му стигне за 20 години напред. Излиза, че една и съща сума е богатство за един и дребна сума за друг.

От тази констатация излиза, че богатството все по-малко ще се измерва в количество пари, а във време. Още повече, че може да изкараме пари, но няма кой да ни продаде време. И така, нека дефинираме богатството:

БОГАТСТВОТО СЕ ИЗМЕРВА С ВРЕМЕТО, ЗА КОЕТО ШЕ СТИГНАТ НАШИТЕ СПЕСТЯВАНИЯ ДА ПОДДЪРЖАМЕ СЕГАШНИЯ СИ СТАНДАРТ И НИВО НА РАЗХОДИТЕ, АКО ОСТАНЕМ БЕЗ ДОХОДИ.

Нека разгледаме един пример, за да стане по-ясно това определение:

Иван и Мария Иванови са семейство и са в началото на 50-те си години. Имат един син, който е вече голям и сам се издържа. Месечните им разходи са в размер 1,200 лева, който се осигуряват от Иван – началник-склад в малка българска фирма. Мария е домакиня и няма доходи, след като са я съкратили преди 5 години. Семейството има спестявания в размер на 15,000 лева от продажба на наследствена земя. Като вижда, че нещата в неговата компания не вървят, Иван напуска и започва работа без договор във фирмата на братовчед си. Тя, обаче, фалира и семейство Иванови остава без доходи. Дори да се ограничат леко, сметката показва, че те имат спестявания, с които могат да покриват месечните си разходи за около една година напред, т.е. това е тяхното богатство – 1 година.

ЗАПИШЕТЕ ВАШИТЕ СПЕСТЯВАНИЯ И ГИ РАЗДЕЛЕТЕ НА МЕСЕЧНИТЕ ВИ РАЗХОДИ. КАКЪВ ПЕРИОД СЕ ПОЛУЧИ?

Какво получихте? За да може да се сравните с останалите хора, ще ви дам малко статистика, която съм изготвил на база на работата си като финансов коуч и преподавател:

Какво виждате в тази диаграма? Над 84% от хората имат спестявания, които ще покрият месечните им разходи до 1 година, и само 4% от хората имат спестявания за над 2 години. Какво означава това за вас? Аз виждам голям процент хора, които трябва да работят до края на живота си, защото не могат да си позволят повече от година без да имат доходи. Също така, виждам много хора, които имат ниска финансова грамотност.

Какво ще стане, ако болшинството от тези хора продължават да не правят нищо, за да подобрят финансовото си положение? Не съм гадател и нямам кристална топка, но икономическите изследвания и статистиката и ще ми помогнат да ви покажа бъдещето. Ето го и него:

ОТ 100 ЧОВЕКА НА 65 ГОДИНИ

1 ШЕ БЪДЕ МИЛИОНЕР

14 ШЕ ЖИВЕЯТ ДОБРЕ

18 ШЕ ИМАТ НУЖДА ОТ ПОМОЩ

67 ШЕ ТРЯБВА ДА РАБОТЯТ И ШЕ ИМАТ ФИНАНСОВИ ПРОБЛЕМИ

И така, цифрите говорят сами за себе си. Това ни чака, когато навършим 65 години. Не ви ли се струва, че има връзка между двете графики? 84% от хората имат спестявания за по-малко от година и 85% ще имат нужда от външна помощ и ще се наложи да работят и на 65 години – съвпадение ли е това?

След като видяхте какво ви чака, още ли искате да продължавате със същите действия, както досега? Ако е така, мога да ви пожелаая само здраве, защото ще ви е нужно, за да работите до 65, 70, 80 или 90 години. Също така, може да спрете да четете тази книга и всички останали, които ще ви помогнат да живеете по-добре.

След като останахме само хора, които разбираме важността на финансовата грамотност, ще ви споделя нещо, но да си остане между нас – „Вие сте късметлии!“. Тази електронна книга може да е първата ви стъпка към вашето по-добро бъдеще, което няма да е изпълнено със стрес, свързан с парите и тяхната липса. Но не спирайте дотук!

Знанието е сила само когато е приложено на практика. Нашите действия и изборите, които правим всеки ден, коват нашата съдба! Ако не вярвате на това, продължавайте да триете талоните от лотарията, които ще ви направят богати. На вас пожелавам късмет.

История от Холивуд

Преди да преминем към следващите стъпки, ще ви разкажа една история от Холивуд. Във филма Откуп, синът на Мел Гибсън е отвлечен. Преди да отиде, за да остави откупа за сина си, един агент на ФБР му дава следния съвет „Това е просто бизнес сделка. Ти си бизнесмен, той е бизнесмен, а това е бизнес“. Агентът се опитва да потисне емоциите на героя, за да не направи някоя глупост. „Дай парите, вземи си сина – просто е“.

С тази история искам да ви кажа, че в управлението на парите не трябва да има емоции или поне те не трябва да взимат връх и да ви диктуват какво да правите. Знам, че ще вложите много чувства като страх, гняв, алчност или срам, още щом купите първите си активи (особено, ако те са акции на компании, които познавате или ползвате техни продукти), но това не са ваши деца. Не е нужно да се обвързвате с тях емоционално. Защото, ако го направите, вие няма да искате да се разделите с тях, а това може да ви разори.

УМЕНИЕТО ДА ГУБИШ Е ЕДНО ОТ НАЙ-ВАЖНИТЕ ЗА ВСЕКИ ЧОВЕК С ВИСОКА ФИНАНСОВА КУЛТУРА.

ОПРЕДЕЛЕТЕ ВАШИТЕ ЦЕЛИ

Сега ще си говорим за целите. Вие имате ли такива? Може ли честно, без да се замисляте, да отговорите на въпроса „Какво искам от живота?“. Толкова прост и кратък въпрос, а отговорът му е толкова сложен. И тъй като историите са много силни посланици, ще ви разкажа още една:

Правят интервю с американски милионер от арменски произход. Вече на доста преклонна възраст той разказва за живота си и как е забогатял. Пристигнал в САЩ по време на Голямата депресия през 20-те години на XX век. Първоначално започнал търговия с плодове и зеленчуци, като бързо развил бизнеса си. Когато го попитали как е успял в условията на тежка финансова и икономическа криза, той отговорил:

АЗ ТОГАВА НЕ ЗНАЕХ ДОБРЕ АНГЛИЙСКИ, НЕ МОЖЕХ ДА ЧЕТА ВЕСТНИЦИ И НЕ ЗНАЕХ, ЧЕ ИМА КРИЗА.

Тази история е страхотен пример за това как рамките, в които мислим, определят поведението ни и съответно успеха или неуспеха ни. Кризата е реален фактор, но гледната ни точка към нея е най-важното, а тя за разлика от кризата, подлежи на промяна от наша страна.

Например, повечето хора мислят в следната, ограничаваща ги, рамка: криза е, хората нямат пари, уволняват хора и безработицата расте, има несигурност навсякъде. Това ги води до определени действия: не инвестират (депозитите в банка не са инвестиция), силно ограничават разходите си, примиряват се с по-ниски доходи и лоша работна среда, изчакват по-добри времена, за да направят нещо.

Не знам дали йероглифа за криза означава също и възможност, но някои хора мислят за сегашното положение в коренно различна рамка: има промени в икономиката и пазара като цяло, а това дава много възможности – жилищата са по-евтини (дали да не инвестираме в тях), конкуренцията между финансовите институции се засили заради по-малкия обем продажби (дали не предлагат по-качествени продукти на по-ниски цени), цените на акциите паднаха драстично (дали няма добри предложения сред тях), освобождават се качествени хора от компаниите (дали да не ги наема на доста по-ниска цена) и т.н.

Какво е вашето бъдеще?

Когато говорим за цели, много хора се сковават и нищо не могат да направят. Нашето (а и не само) образование не ги е подготвило да мислят за бъдещето и къде се виждат след 5 или 10 години. Сега ще направим едно лесно упражнение, което ще ви помогне да погледнете в бъдещето. Направете го, дайте само 5 минути на бъдещето ви АЗ, дължите му го.

И така, настанете се удобно. Премахнете всички дразнители и неща, които ви разсейват като шума от улицата, радиото или facebook (да, и него). Отпуснете се напълно. Преди съзнанието ви да ви поведе в някаква посока, пренесете се във вашето бъдеще – такова, каквото искате да бъде след 10 години. На колко години сте тогава? Ставате сутринта. В колко часа сте си навили алармата? Как изглежда вашата спалня? След това закусвате. На какво ухае? Как изглежда жилището ви? В къща или в апартамент живеете? Къде се намира? Тръгвате за работа. Каква кола карате? Или ходите с колело? Къде отивате? Когато влизате в сградата, как се обръщат към вас? Или, може би, не работите в офис? Къде тогава? Какво правите през деня? С какви хора се срещате? Какво сте постигнали?

А сега, както сте в бъдещето, погледнете назад. Какво направихте миналата година, за да постигнете сегашните си успехи? Ами, преди 2 години? Преди 5 години? Погледнете още по-назад във времето – преди 10 години. Кажете са сегашното ви АЗ как постигнахте всичко това и какво трябва да направи той или тя, за да постигне целите си.

Какво ви каза бъдещото ви АЗ? Какви съвети ви даде? Лесно ли му е било да стигне, където е сега? Какви стъпки е направило?

ЗАПИШЕТЕ ОТГОВОРИТЕ МУ ВНИМАТЕЛНО:

Нека сега вкараме тези мечти в по-удобен формат и да помислим какви средства ще ни трябват, за да живеем така, както си го представяме. Колко пари ще са ни необходими, за да си купим жилището от вашите мисли? А колата? За да не си останат тези неща просто една от многото мечти, нека ги превърнем в цели. Това означава:

1. **Да са конкретни** – не просто „Искам да стана богат“, а какво означава това за вас – 1 милион лева в банка, 5,000 лева пасивни доходи на месец, покупка на нова кола от определен клас на всеки 5 години или нещо друго?
2. **Да им дадем срок** – не просто да станем милионери, а кога го искаме. Кога искаме да спестим 40,000 лева, за да си купим по-голямо жилище? След 5 години? След 10 години?
3. **Да са реалистични** – няма нещо по-обезкуражаващо от прекалено високите (почти непостижими) цели. Нека вървим с по-малки крачки. Нека първо спестим 1,000 лева, после 10,000 лева, преди да си поставим за цел да станем милионери.
4. **Да са в синхрон с ценностите ни** – какво означава това? Аз не бих си поставил за цел да си купя яхта, например. Това противоречи на ценностите ми. Не обичам да купувам безсмислени за мен неща, не обичам да парадiram с парите си, а и не съм особен фен на морето – предпочитам планината. Не си поставяйте за цел нещо, само защото другите го имат или е модерно, ако то противоречи на същността ви.

ЗАПИШЕТЕ ВАШИТЕ КРАТКОСРОЧНИ ЦЕЛИ (ДО 5 ГОДИНИ):

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

ЗАПИШЕТЕ ВАШИТЕ ДЪЛГОСРОЧНИ ЦЕЛИ (НАД 5 ГОДИНИ):

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

СПЕСТЯВАНЕ И ИНВЕСТИРАНЕ

Наскоро гледах по една от телевизиите предаване с двама гости – икономисти. В продължение на по-малко от 10 минути, водещите, гостите и един зрител по телефона използваха думите спестяване и инвестиране като синоними. Няколко часа по-късно отново чух същите тези две думи и тогава започнах да разбирам защо хората ги използват с едно и също значение. А те са различни по своя смисъл и означават различни неща. Когато разберете съществената разлика между тях ще ви е по-лесно да спестявате и да инвестирате.

Спестяване

Българският вариант на Уикипедия не предлагаше обяснение на понятието „спестяване“, затова ползвах английския вариант, за да го създам. Написах „Спестяването е доход, който не е изхарчен или това е начин за отложено потребление“ (когато ми остане време ще го допълня, защото това е фундаментално понятие, ако искате да увеличите своето богатство).

С други думи, всеки път, когато вие решите да заделите пари за бъдещето, това е спестяване.

Инвестиране

За инвестирането Уикипедия е по-щедра и предлага следното обяснение „*Инвестицията* е дългосрочно влагане на парични средства или капитал за придобиване на финансови инструменти или други активи с цел да се постигнат печелившо възвръщане във формата на лихва, друг доход или повишаване на стойността на инструмента” или когато заделите пари за бъдещето, като очаквате те да се увеличат, това е инвестиране.

С други думи, **инвестирането е просто начин или метод за спестяване**. Когато заделите пари, независимо от вашите очаквания за бъдещето, вие спестявате. Когато, обаче, очаквате, че тези пари ще се увеличат, то това е инвестиране.

Ще ви дам най-простия пример. Ако заделите 5,000 лева и ги сложите под дюшека или в буркани (изненадващо често срещано явление в България през 2015 година), вие просто спестявате. Не очаквате тези пари да се увеличат, нали? Или очаквате...

От друга страна, ако същите тези пари ги заделите, но вместо да ги консервирате в буркани, ги вложите в банков депозит, вие инвестирате. Това е така, защото очаквате тези пари да се увеличат – това е лихвата, която банката ще ви даде, защото ползва вашите пари (за да ги раздава на приятели, както правеше КТБ или дава кредити за развитието на потреблението и бизнеса в България, както правят повече от останалите банки). Това също е спестяване, защото не сте изхарчили парите, а сте ги заделили за светлото бъдеще или за „черни дни”.

Според мен, това е основната причина, когато хората говорят за спестяване и инвестиране да си мислят за едно и също нещо. Просто това са парите, които заделят от текущия си доход, за да ги изразходват в бъдещето. Сега се замислям за произхода на спестяването. Като малки са ни учили, че животните събират храна за зимата, т.е. спестяват. А какво правят животните, където няма зима? Може би събират храна за сухия сезон или както се нарича лошото време при тях.

Между другото, за спестяването се говори още в Библията. Спомнете си историята за Йосиф, който разтълкувал съня на фараона за седемте тлъсти крави и след тях седемте мършави, които всъщност били годините на плодородие и години на глад. Така египтяните заделили храна от първите години, за да имат за последвалите ги неплодородни.

Въпреки, че са близки като понятия спестяването и инвестирането изискват различни неща от хората и различна ментална настройка.

Какво изисква спестяването и какво инвестирането от вас?

Спестяването изисква от вас да проявите самоконтрол и воля, като не изхарчвате всичко до стотинка, а ви остава някаква сума в края на месеца, т.е. това е въпрос на психология. От вас се изисква да промените поведението и нагласите си (което е най-трудно), защото сте взели съзнателното решение да спестявате, а не да харчите всичко. Има много начини да се мотивирате, за да спестявате. Най-силният от тях е поставянето на цели (а това, всъщност, е и основната идея на спестяването). Ако знаете, че заделяте пари за нещо, което желаете или имате нужда, мотивацията се постига по-лесно.

Да, можете да си позволявате всичко (или почти всичко) от текущия си доход, но това ще ви вкара в спиралата на непрекъснатите кредити да по-големите ви покупки, като жилище, кола, обзавеждане и почивки. Наскоро попитах позната защо си е купила телефон за 1,500 лева, а кара стара (амортизирана) кола за не повече от 2 хиляди лева. Отговорът беше, че GSM-а може да си го купи като задели пари от две заплати, а за колата ще трябва да спестява минимум една година, което било *непосилно* да нея. По-лесно е да вземе нещо на кредит и после „да знае“, че няма мърдане и трябва да внася месечните вноски, т.е. пак опираме до воля и самоконтрол.

Инвестирането, от друга страна, изисква да повишите своята финансова култура, за да изберете правилните инвестиции с ниво на риска, който може да понесете. Пак има малко психология, но много повече е четене, разговори, сравняване, анализи и малко математика.

При инвестирането има най-общо казано три фактора: **ликвидност, риск и доходност**. Както е ставало на въпрос, риска и доходността вървят ръка за ръка. Колкото по-висока е очакваната доходност, толкова и рискът е по-голям (дори, ако някой ви казва, че не е така). При ликвидността нещата са малко по-различни. Има инвестиции, които са по-доходни и въпреки това са ликвидни, т.е. бързо и евтино можете да излезете от тях и да си получите парите. Такива са например акциите. Има и вложения като дългосрочните банкови депозити или спестовни застраховки, при които по-ранното изтегляне на парите е свързано със загуби.

Кое е по-трудно: инвестирането или спестяването?

По мои наблюдения, в личните финанси спестяването е много по-трудно от инвестирането. Това да се „лишиш“ от нещо само за да спестиш някой лев в края на месеца, повечето хора не го разбират. Те са на принципа „Сега се живее, пък като нямам пари – ще му мисля“. Много по-лесно е да живеем като в „развитите западни общества“ – консумираме като побеснели, за каквото не ни стига заплатата – теглим кредити, а ако искаме да живеем по-добре просто работим повече и се стремим към по-висока заплата и бонуси.

Само че дори хората в САЩ (първообраза на консуматорско общество) разбраха, че няма безплатен обяд и всичко се връща. Там милиони хора загубиха жилищата си, защото им бяха направили N на брой ипотeki, за да живеят като царе, а всъщност получават заплати на мишки и работят като магарета. Сега вече доста се замислят дали да си сменят колата на всеки 2 години и дали си струва да си купуват най-новия телевизор на всеки три месеца. По време на кризата милиони американци загубиха и голяма част от пенсионните си осигуровки, което ги накара да обмислят по-внимателно инвестициите си.

Ако се върнем на нашата тема, не можете дори да си помислите за инвестиране, ако нямате какво да инвестирате, нали?

Предизвикателството

Искам да ви отправя едно предизвикателство. Не, няма да ви карам да напишете 10-те ви любими книги или стихотворението, което е променило живота ви. Запазете си ги за себе си или за facebook.

Предизвикателството е да заделите (спестите) само 10% от вашия месечен доход, но го направете по умния начин – платете първо на себе си. Това означава да наредите на вашата банка да направи автоматичен превод на 10% от заплатата ви от банковата ви сметка към спестовна или депозитна сметка. И не в края на месеца, а когато си получите заплатата. Трудно ли ви се струва? Не. Добре, тогава го направете.

Трябва да имате цел, обаче. Каква е тя? Почивка в Испания (Гърция се изтърка, пробвайте в Аликанте – неземно е) или нещо по-голямо като онзи курс по коучинг (да, инвестицията не е малка, но си струва), къща на село (има и по 10 хил. лева) или цел „Германски пенсионер“ (ще ходя на море в Турция, а не като сегашните български пенсионери, за които най-добрата дестинация е близкия хипермаркет – топло през зимата и прохладно през лятото). Ако сте избрали целта си, половината път е извървян.

Не оставяйте спестените пари да скучаят, а ги накарайте да работят здраво за вас. Още от първия месец ги инвестирайте. Намерете им най-доброто място, на което ще са най-продуктивни (и няма да скатават и да пият кафе по 5 пъти на ден). Може и да е банков депозит, но там инфлацията ще ги тормози непрекъснато и няма да стигнат до там, където заслужават. Изберете взаимен фонд със среден риск и доходност като начало. Там, парите ви ще имат професионалисти за шефове и ще разгърнат потенциала си.

Не очаквам всеки от вас, който е прочел тази статия да приеме предизвикателството. Статистиката показва, че само един на десет души прави нещо за себе си и за бъдещето си. Ако сте един от останалите девет души, оправдайте се със статистиката. Тя не греши и е сигурна като смъртта и данъците.

Но, ако сте от хората, които действат и приемете предизвикателството – браво. Току-що направихте първата крачка към вашата цел. Ако направите и останалите – похвалете се.

Ето какво казва един читател на сайта за спестяването и инвестирането - Георги:

Повратния момент в спестовните ми навици беше малко след като прочетох „Богат татко, беден татко“ за първия път, а малко по-късно естествено прочетох и книжката на Стойне.

Следвам няколко прости правила:

1. Най-напред си изградих „зимнина“. Ако да речем загубя редовния си доход, да мога да изкарам 3-4 месеца „на мускули“ със средствата от този фонд без аз или семейството ми да се лишаваме от нещо. Отделно при възникване на непредвидени разходи (една операция на мен или близък човек примерно) мога да покрия разноските без голяма драма. Това малко или много дава увереност.
2. След това – „плащам“ на себе си. След получаването на заплатата си превеждам определена сума към сметката ми за спестяване. Тази сума я преценявам според предстоящите планирани разходи за всеки месец, но се стремя да е поне 10-15%.
3. Избягвам да купувам стоки с кредити ако нямам минимум 50% от сумата. Ако да речем реша да си купя нов телевизор за 1,500 лева, бих заделил 1,000 (за няколко месеца) след ще ги преведа в кредитната карта и ще платя с нея. Остатъка от 500 ще гледам да върна възможно най-бързо – повечето в гратисния период от 45 дена.
4. Въздържам се от купуването на нещо, които след това ще се чудя за какво са ми. Когато си харесам нещо чакам някакъв период – да речем около седмица. Ако след това все още го искам, едва тогава купувам.
5. Имам дългосрочни цели и за които знам колко пари ще похарча.

Това е в общи линии. Мисля, че за момента се получава добре.

ПЛАТИ ПЪРВО НА СЕБЕ СИ

Това е един съвет, който съм „откраднал“ от Робърт Кийосаки. Въпреки че, не всички негови принципи са приложими у нас, този определено е доста полезен. И той е „Плащай първо на себе си“. Как действа на практика? Когато получите вашата заплата или друг доход, първото нещо, което трябва да направите е да заделите определена сума, която да инвестирате и която ще ви носи доходи в бъдеще. Сумата зависи от вас, но е добре за начало да е поне 10% от вашия доход.

Човек става богат не на работа, а къщи, където решава как да управлява умно парите си. Богат може да стане само човек, на който му остават някакви пари и може да ги спести. Дори да получаваш 10,000 лева заплата, ако ги харчиш всичките, никога няма да станеш финансово свободен.

Накарай парите да работят за теб

Има два начина за изкарване на пари:

- 1. Ти работиш за пари** – някой ти плаща да работиш за него или имаш собствен бизнес.
- 2. Парите работят за теб** – спестяваш и инвестираш.

Парите могат да работят за теб също по два начина:

- 1. Твоите пари изкарват пари** – когато имаш спестявания, може да ги дадеш на друг, който да оперира с тях за известен период. Срещу това, той ще ти даде лихва. Или да си купиш акции на компании и да получаваш дивиденди, т.е. част от тяхната чиста печалба. Двата примера показват, че парите може да работят и да изкарват пари, също като теб.
- 2. Купуваш актив, който може да поскъпне** – когато купуваш актив, очакваш той да увеличи стойността си и в случай на нужда да го продадеш на по-висока цена. Например, купувате си парцел с разрешително за строеж в краен квартал и чакате няколко години, докато града се разшири и вашият парцел вече струва 3 пъти повече от първоначалната цена.

Разбира се, в някои случаи, вашите пари могат да „работят“ и по двата начина. Например, имота може да генерира доходи от наем и едновременно с това да си увеличи цената.

СИЛАТА НА СЛОЖНАТА ЛИХВА

За сложната лихва се говори непрекъснато - за какво всъщност става въпрос? С две думи, сложната лихва е лихва, която се начислява върху вече получената лихва. Самата идея е проста, но има силата, да превърне една малка инвестиция в много пари. Разбира се, трябва и време – няма да стане от днес за утре.

Сложна лихва и проста лихва

Има два вида лихва: сложна и проста. При сложната лихва, лихвеният процент се начислява върху първоначалната инвестиция и върху вече платените лихви. От друга страна, при простата лихва не е така - тук платената лихва не се инвестира отново и не печели допълнителна лихва.

Нека да вземем за пример двама човека, умния Иван и простия Пенчо. Умният Иван е инвестирал 1,000 лева при 10% сложна лихва. Простият Пенчо също е инвестирал 1,000 лева, но на 10% проста лихва. След пет години, инвестицията на Пенчо е нараснала от 1,000 лева на 1,500 лева. Инвестицията на умния Иван е нараснала от 1,000 лева на 1,610.51 лева. Добре де, може да кажеш, какво толкова, 110 лева не са чак такава разлика?

Но с времето, ефектът на сложната лихва е феноменален! Да погледнем какво ще се случи след 30 години. Инвестицията на умния Иван се е превърнала от 1,000 лева в 17,450 лева, докато тази на простия Пенчо е достигнала само 4,000 лева. Това вече е голяма разлика, нали?

Сега си представете, че умния Иван, освен тези 1,000 лева в началото, всеки месец инвестира и по 100 лева при същата доходност от 10% на година. След 30 години той ще има 225,379 лева и това само с 1,000 лева в началото и после по 100 лева на месец.

Един приятел ми каза, че няма кой да е толкова стриктен и 30 години да инвестира всеки месец. Тогава го попитах:

- А ти може ли вместо 100 лева, да спестяваш по 200 или 300 лева всеки месец?
- Разбира се!
- Ами, какво те спира да започнеш, тогава?

ПРАВИЛОТО НА 72

Правилото на 72 ще ви помогне лесно да сметнете как вашата инвестиция ще нараства във времето. Просто трябва да разделите 72 на очакваната доходност, за да получите за колко време вашата инвестиция ще се удвои. Например, ако очакваната доходност е 5%, делите 72 на 5 и получавате 14.4 години. Това е периодът, за който вашата инвестиция ще се удвои.

Ако искате да разберете каква е годишната доходност на даден актив, трябва да разделите 72 на периода, за който инвестицията ще се удвои. Например, ако искате да удвоите спестяванията си в рамките на 10 години, ще трябва да ги инвестирате при 7.2% годишна доходност.

РИСК И ДОХОДНОСТ

Преди да разгледаме понятията „риск“ и „доходност“, ще ви разкажа една история. Сигурно и вие сте получавали имейл или съобщение във Facebook от познат, в което се казва „Отново и отново по целия свят – хиляди хора получават своят доход от 300% на година. Купете си един от нашите пакети и вие ще може да получавате тази доходност за вашите пари“. Аз го получавам поне по 10 пъти на ден. Сега ще ви споделя какви мисли ми идват на ум, когато чета подобни неща.

Човек, който не помни миналото си, няма бъдеще

Ние, като народ и като индивидуалности, много бързо забравяме историята си. И тук не говорим за битката при Ахелой или за покръстването на българите, а за събития, които са се случили в последните години. Водени от алчност (или наивност), услужливо не си спомняме за финансовите пирамидите от началото на прехода, за стотиците Понци-схеми, хилядите измамени „инвеститори“ от най-големия фараон на нашето време – Бърни Мадоф, забравихме дори ситуацията около една банка, която фалира официално наскоро. Какво е общото между тях?

Докато има балъци, ще има и тарикати

Общото не са организаторите на тези схеми (такива винаги ще се намерят), а хората, които искат да забогатеят бързо и без усилия. Не, че не е възможно това да стане, но не и по този начин. Да помислим малко за тези 300%, които дава въпросната компания на година. Ако може да осигуриш подобна доходност, защо ще търсиш финансиране от хиляди дребни „инвеститори“, а няма да вземеш един кредит на 2% лихва от всяка банка в САЩ. Още повече, че компанията е доста „уважавана“. Това, че

централата им е офшорна зона, не трябва да ви притеснява – „правят го заради данъчното законодателство“.

Стана въпрос за финансовите пирамиди. Сега те са еволюирали и са се превърнали в „бизнесът на XXI век“ или МЛМ компании. Такава, най-вероятно, е и въпросната, която утроява парите ви само за една година. Както не веднъж съм казвал, самият бизнес модел има пазарна логика, но много тарикати търсещи „инвеститори“ се крият именно зад него. Вече няма „дай 1,000 лева и ще получиш 5,000“, прекалено елементарно е за XXI век. Сега има различни пакети (от Light до Supprime) с различни права и бонуси, които те ти дават. За най-високият пакет компаниите дават и по-висока доходност от 300%, но тя е само за „избрани“ хора.

Гаранция – Франция

Единствения въпрос, който задавам на хората, които ми изпращат цитираното съобщение е „Има ли риск?“. Всички отговори са от сорта „Няма никакъв риск, аз съм я проверил, всичко е легално, а и вече получих няколко ренти“. Спомняте ли си играта „Тука има, тука няма“. Винаги имаше един съучастник на организатора, който печелеше. Вие също печелехте първите пъти, нали? А след това?

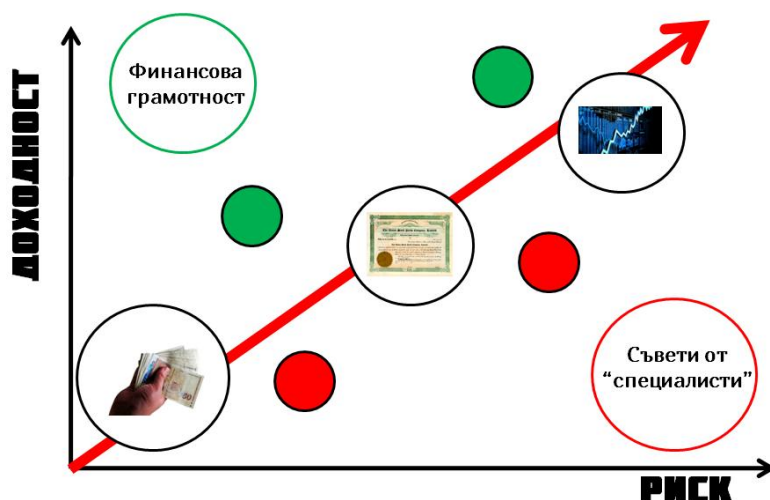
Ако нямах малко здрава логика и икономическо образование, щях веднага да се втурна да си купя няколко премиум пакета и да си живея от дохода, които ми носят, вместо да се мъча да правя нещо смислено в България. Замислих се и за „бедните“ корпорации, флотове, фирми и правителства, които наемат тези локатори. Те нямат възможност да си ги купят и затова дават по минимум 300% на година, за да може вие да си лежите и само да прибирате пачките с пари.

Досега си мислех, че най-големият инвеститор на нашето време е Уорън Бъфет, чийто фонд е донесъл на своите акционери средна доходност от 20% за 41 години, но той е като сополиво чавдарче в сравнение тези титани на инвестициите, които ви дават 300% на година и ...един мармот завива шоколада в станиол. СТИГА ГЛУПОСТИ!

Помислете малко. Във време, в което годишна доходност от 15% е свързана с високо ниво на поетия риск, колко ли трябва да е рискована инвестиция с 20 пъти по-висока доходност?

Тук думите на Айнщайн „Само две неща са безкрайни – Вселената и човешката глупост, като за първото не съм сигурен“ са доста на място.

Да се върнем на риска и доходността. Между тях винаги има правопрпорционална връзка, т.е. колкото по-висока е очакваната доходно, толкова рискът е по-висок. Винаги. Досега в човешката история няма изключения. Ето тази зависимост, показана в следната схема:

Както виждате, дори някои инвестиции да са малко под или малко над правата, зависимостта е винаги в сила. Най-нискорисковите активи като парите в брой и депозитите, носят и най-малка доходност. Среднорисковите като облигациите, са и със среден риск. Инвестициите в акции са най-рискови, но и очакваната доходност от тях е най-висока.

ВНИМАВАЙТЕ С РИСКА

Най-лесният начин да загубим пари е като се доверим на „специалисти“ или на хора, които имат „вътрешна информация“ за дадена инвестиция. Тогава риска ни се увеличава многократно, докато очакваната доходност е ниска (въпреки, че ви убеждават в обратното).

Единственият начин да намалите риска за себе си и да увеличите очакваната доходност е като повишите финансовата си грамотност и след това получите максимално пълна информация за инвестицията, в която искате да вложите парите си.

ИНФЛАЦИЯ

От време на време чуваме по телевизията, че за този месец имаме инфлация от еди-колко-си процента или дефлация, пак в проценти. Но, какво означава това за нас? На първо място да илюстрираме с един пример как действа инфлацията или покачването на цените:

Мога ли да си позволя ножа?	Днес	След 1 година	След 20 години
Под матрака	10.00 лева Да	10.00 лева Да	10.00 лева Не
Инвестирани при 5% доходност на година	10.00 лева Да	10.50 лева Да	25.27 лева Да
Инфлация от 3% на година	Цена 6.00 лева	Цена 6.18 лева	Цена 10.52 лева

Примерът е с нож, който днес струва 10.00 лева. Да предположим, че ние имаме също 10.00 лева и се колебаем дали да ги спестим (под матрака, разбира се) или да ги инвестираме при нисък риск и 5% доходност на година. Да видим какво ще стане с цената на ножа и нашите пари във времето.

След една година под матрака пак ще има 10.00 лева, инвестицията ни вече ще струва 10.50 лева, а ножа ще струва 6.18 при 3% инфлация. Разликите не са много големи, нали? И ние пак може да си купим един нож, независимо какво сме направили с парите си.

Какво става след 20 години, обаче? Парите под дюшека са си пак 10.00 лева (може би миришат малко по-лошо), но с тях не може да си купим същия нож, който вече струва 10.52 лева. Инвестицията ни вече е станала 25.27 лева и с нея може да си купим два ножа и да ни останат пари и за едно кафе.

КОЛКО Е ИНФЛАЦИЯТА?

На първо място, ползвайте официалната статистика за инфлацията от НСИ само като ориентир. В потребителската кошница, която измерва повишаването или понижаването на цените, се включват много стоки и услуги, които вие, може би, не използвате като наем на жилище, хляб и други. Най-простият пример, който мога да ви дам е, че скоро не се е случвало някоя стока да поевтинее (освен сезонно). Може и сами да придобиете представа за реалното обезценяване на вашите пари с още един пример: обикновен шоколад Милка миналата година струваше около 1.60 лева, а сега е близо 2.00 лева (когато не е на промоция, разбира се). Това е поскъпване с 25%, нали?

АВАРИЕН ФОНД

Ако досега не сте чували за „Аварийен фонд“, това са „белите пари за черни дни“, както казва народът или с други думи спестяванията, които ще ви помогнат да платите някакви извънредни (аварийни) разходи при настъпването на непредвидени събития. А тези събития се случват, независимо дали чукаме на дърво или не.

Ето една ситуация, в която ще ви е нужен такъв фонд:

Да предположим, че господин Иванов загуби работата си и започне да си търси нова.

Вариант 1: Господин Иванов няма никакви спестени пари и, притиснат от пристигащите сметки и плащания по кредитите, той се хваща на първата предложена му работа. Тя естествено, е с ниско заплащане и той попада в една омагьосана въртележка, от която няма излизане и животът му е доста безрадостен.

Вариант 2: Сметките не притесняват господин Иванов, защото той има спестени пари и с тях може да живее известно време. След няколко месеца на търсене, той намира идеалната работа за себе си, започва да работи и е щастлив и доволен. Първото, което прави, естествено е да възстанови средствата в аварийния си фонд.

Разбира се, има много други ситуации, в които може да попаднете като пътен инцидент, скъп ремонт на жилището, здравословен проблем и други. Тогава ще ви благодарят за този съвет.

Колко трябва да е голям този фонд?

Това зависи, най-вече, от ситуацията, в която се намирате. Ако често сменяте работните си места или имате несигурни (нерегулярни) доходи е добре да имате фонд, който да покрие месечните ви разходи за поне 6 месеца напред. Ако имате стабилна работа и няма забавяне в изплащането на заплата, и средства за 3 месеца напред ще са достатъчни.

Къде да държа средствата от Аварийния фонд?

Ключовото нещо тук е те да са достъпни по всяко време, т.е. да са ликвидни. Най-добре е да ги държите на депозит в банка. Трябва да разберете, че това не са инвестиции и не търсите висока доходност от тях, а просто „спасителния“ ви фонд в случай на нужда.

Какво да направя първо: да изплатя дълговете си, да инвестирам или да си направя Аварийен фонд?

Аварийният фонд е от първостепенно значение и липсата му може да доведе до големи финансови загуби. Затова, моята препоръка е неговото натрупване да е задача №1 пред вас, паралелно или преди изплащането на вашите дългове и инвестирането. Когато имате вече този фонд, е препоръчително да изплатите кредитите си с най-висока лихва (кредитни карти, стокови кредити, потребителски кредити и други). Чак след това започнете да инвестирате. Обратното е препоръчително само, ако доходността по вашите инвестиции е много по-висока от лихвите по кредитите ви.

ВИДОВЕ ИНВЕСТИЦИИ

Както разбрахме от книгата досега, от инвестициите очакваме да увеличават своята цена във времето и/или да получаваме доходи от тях. Има два начина за това: активен и пасивен, но да започнем отначало.

Ще ви представя една схема, която може би сте виждали вече. Тя е на Робърт Кийосаки и показва откъде и как ние получаваме доходите си:

ЧЕТИРИТЕ ПОТОКА НА ПАРИТЕ

Набързо ще ви разкажа за нея и какво означават отделните елементи в схемата. Всеки човек оперира (получава доходи) в един или няколко от тези потоци. Най-много от хората в квадрант Н, т.е. наемни работници, които работят за друг. Дори да са мениджъри на високо ниво, те си остават наемни служители. Характерно за хората тук е, че търсят сигурност във всички аспекти и регулярната заплата им я осигурява.

Следващия квадрант – С е на самонаетите служители или собствениците на малък бизнес. Те са индивидуалисти и са напуснали работата си, защото смятат, че могат по-добре да се справят. Тук са стотиците хиляди хора в България със свободни професии като счетоводители, адвокати и други, както и собствениците на малък бизнес, който се управлява от един човек или е семеен. Дори да има външни служители, основната част от работата се вържи от собственика.

За да стигнете от квадрант Н до квадрант С, не ви трябва много технически знания за бизнеса – всичко може да се научи в движение. Най-важна е умствената нагласа, че вече няма да получаваш редовни и сигурни доходи, а ще трябва да разчиташ само на себе си. Болшинството от хората мечтаят да имат собствен бизнес, но именно капана на заплатата ги спира да предприемат първата стъпка, като се оправдават с липса на образование, знания, опит, контакти и други.

Следващият квадрант е на собствениците на бизнес системи. За да разберете дали вие сте в квадрант С или БС, трябва да си зададете един въпрос и да си отговорите честно: "Ако оставя бизнеса си и замина за 6 месеца без да имам връзка със служителите си, какво ще заваря, когато се върна". Ако той продължава да работи и дори се развива, вие имате истинска бизнес система.

Една година след като стартирах собствен бизнес, аз имам просто похубава работа, а не машина за пари. За да преминете от С в БС ще ви трябва на първо място време. Може да ви отнеме 3,4 или 5 години, може и много повече. Познавам собственици на компании с над 1,000 души персонал и десетки милиони левове годишен оборот, който обаче не могат да издържат и един месец без тях и техните заповеди и решения. На второ място, ще ви трябва мениджърски умения, за да изградите такава система, или да си наемете човек, който да управлява бизнеса ви.

И последният квадрант И е за инвеститорите. За него, също трябва време за да изградите вашата машина за пари и много знания, за да я управлявате. Колко време ще ви отнеме? При мен, този период продължи около 5 години, пред които се образовах и пробвах много неща, за да видя кои работят за мен и кои – не. Добрата новина е, че може да сте инвеститор докато сте в някой от другите квадранти.

Основната разлика между левите потоци (НС и С) и десните (БС и И) е във времето и усилията. Когато сте служител или собственик на малък бизнес, доходите ви зависят от времето и усилията, които влагате. Колкото повече са те, толкова и доходите са ви по-високи. За да растат те, или трябва да работите повече или да увеличите цената на труда си. Когато спрете, обаче, и доходите спират, т.е. те са активни (или линейни) доходи.

От дясната страна са пасивните доходи, т.е. тези, които не зависят от вложеното време и усилия. Така е поне на теория. За съжаление, изцяло пасивни доходи няма, освен, може би, пенсиите. Независимо какво правите, ако сте пенсионер, ще си получавате на всяко 7-мо число вашата пенсия. За всички останали доходи, трябва да изградите машина (система), която трябва да наблюдавате и да настройвате през известен период от време.

Ще ви дам пример. След като изградих моята машина в квадрант И, аз не следя всеки ден какво става с моите инвестиции, а го правя по няколко часа на всеки 6 месеца. Ако нищо не се е променило в първоначалната ми оценка на актива, не правя промени. Така, на година се събират около 7-8 часа за наблюдение и настройка на машината. Това са относително пасивни доходи. За да стигнете, обаче, до това положение, трябва доста време и усилия (както и загуби), за да изградите вашата машина за пари. Затова казвам, че няма изцяло пасивни доходи. Може да разочаровам някои от вас, но е така. Повярвайте ми. Чудеса се случват само в приказките. В реалния живот трябва да се потрудите за вашето щастие.

В следващите глави ще разгледаме различните видове инвестиции, които са достъпни за всеки.

ИНВЕСТИЦИИ В СЕБЕ СИ И В ПОВИШАВАНЕ НА ФИНАНСОВАТА ГРАМОТНОСТ

Вече разбрахте защо наричат финансовата грамотност „умението на XXI век“. Сигурно сте чували и това, че най-добрата инвестиция е в себе си. Но какво означава това на практика? Да се върнем на определението за инвестиция. Това е нещо, което си купувате сега с надеждата то да ви носи регулярни доходи или да го продадете на по-висока цена. В такъв случай, придобиването на нови знания и умения инвестиция ли е? Да, ако те ви донесат след това повече пари.

Ще ви дам пример. Завършвате курс по китайски език на стойност няколко хиляди лева. Това инвестиция ли е? Зависи от това дали ще приложите знанията си на практика и дали те ще ви донесат пари или други ползи в бъдеще. Ако сте го записали просто ей така и сте си прекарвали добре, това е просто разход, а не инвестиция. Ако обаче започнете да превеждате текстове от китайски или владееенето на този език ви помогне да си намерите по-добре платена работа, това е инвестиция, която ще се изплати много бързо.

Така стоят нещата и с книгите, списанията и статиите, които четем. Дори те да са безплатни, ние влагаме част от нашето време, което също е пари, защото може да генерираме доходи по същото време. Разбира се, няма нищо лошо да се посещават курсове или да се четат книги просто за удоволствие. Това ни обогатява като личности, което ще се отплати някой ден.

Какво прави курсовете и обученията добри инвестиции?

Много хора казват, че информацията на повечето курсове може да се намери безплатно в интернет. Това е така. Много пъти съм казвал, че сега знанието е по-достъпно от всякога и човек може да намери всичко, стига да потърси. Проблемът е, че 99% от тази информация е безполезна. Качествените обучения имат няколко съществени предимства:

- 1. Информацията в тези курсове е систематизирана** от лекторите, които са прекарвали хиляди часове в интернет, да четат книги и да посещават качествени обучения, за да селектират най-доброто. И вие може да го направите, но ще ви трябва много свободни часове, вместо през това време да правите това, от което разбирате и да изкарвате пари.
- 2. Материалът в курсовете е поднесен на разбираем език.** Да, в интернет има много информация, но често тя е написана на специфичен, технически език, който може да ви откаже завинаги от усвояването на тези знания и умения. Също така, не е достатъчно само даден преподавател да разбира това, което говори, но трябва да го поднесе по максимално достъпен и разбираем начин.
- 3. Достъп по експерти с практически опит.** Колко ще ви струва да отидете при признат специалист, за да ви даде консултация? Няма да е евтино, нали? На курсовете достъпът до тези хора е улеснен и те като преподаватели могат да ви дадат съвет, приложим за вашата конкретна ситуация, а не по принцип. Много важно е курсовете, които посещавате да се водят от практики, а не теоретици. Няма как човек, който не е купил и една акция на компания през живота си, да ви говори за борсова търговия и парични пазари, нали?
- 4. Курсовете са катализатор за действия.** Както стана въпрос, ако просто прочетем дадена информация и нищо не направим с нея, това е чиста загуба на време. Най-голямото предимство на качествените обучения (особено тези на живо) е това, че те са катализатор участниците в тях да действат и да приложат на практика знанията си.
- 5. Курсовете създават контакти с хора като вас.** Това придава още по-голяма стойност на участието ви в един такъв курс. Там има хора, които имат различни съдби и интереси, но искат да се развиват и да придобиват нови знания и умения. Не е рядко срещано да се установяват бизнес отношения между курсисти.

ИНВЕСТИЦИИ В АКЦИИ

Лихвите, които банките предлагат по едногодишните си депозити са около 1.5% (има и банки, които предлагат доста по-високи проценти, но не ви препоръчвам да влагате парите си там). Това е достатъчно, за да запазите стойността на парите си, но не и да получите доходност от тях. А целта на всяка инвестиция е именно това – да „победите“ инфлацията и да увеличавате богатството си.

Нашите родители са ни учили, че най-сигурното нещо са парите в банката. Това и несигурната политическа и икономическа обстановка у нас са причините банковите депозити на българите да са близо 40 милиарда лева и да продължават да растат. Като процентно изражение това прави около 82% от финансовите активи на хората у нас. Около 16% са вложенията във взаимни фондове, пенсионно-осигурителни дружества и други колективни схеми за инвестиции. По-малко от 2% от активите на българите са инвестирани в ценни книжа.

Здравословното разпределение на финансовите активи е в сравнително равни дялове между посочените инвестиции. В Германия, Австрия, Италия, САЩ, Великобритания и други богати страни над 60% от вложенията са в акции на компании (пряко или чрез колективни схеми като взаимните фондове). Този факт, освен че осигурява по-високи доходи на хората, помага и на местните икономики, което от своя страна води и до увеличаването на заплати, пенсии и други.

Защо искате да инвестирате в акции?

Първият въпрос, на който трябва да си отговорим е „Каква е крайната ни цел?“. „Искаме да заделим пари за покупката на жилище“, „Ще ми помогне по-рано да се пенсионирам“, „Ще се пробвам“ или „Когато спечеля ще му мисля“ са много различни причини. Затова отговорете честно пред себе си защо го правите. „Играта“ на борсата изобщо не е игра, защото рискувате парите, които сте изкарали с вашите способности и труд. Ако искате да сте „играч“, трябва много добре да научите правилата и да отделите доста време (някой казват, че са нужни над 10,000 часа), за да го практикувате.

Какво представляват акциите?

Ако все още не сте се отказали от инвестирането в акции, да видим какво представляват тези ценни книжа. Преди време един познат ме попита „Ако си купя акции от компания Х, мога ли да уволня секретарката и да назнача жена ми на нейното място?“. Въпреки че звучи като виц, е съвсем реален случай. На първо място, когато си купите акции от дадена компания (освен ако не сте мажоритарен собственик, т.е. притежавате повече от 50% от фирмата), вие придобивате определени права, а не ставате съсобственик. Има малка разлика.

Правата, които придобивате с покупката на акции от определена компания са:

1. Право на дивидент. Това е основното имуществено право на всеки акционер. Ако фирмата е на печалба и Общото събрание реши, че ще разпредели тази печалба, вие имате право на част от нея, съразмерна с броя на притежаваните акции. Ако печалбата за изтеклата година е 100,000 лева, общия брой на акциите е 10,000, а вие притежавате 50 от тях, дивидента, който ви се полага е 500 лева. Получихме тази сума като първо разделихме печалбата на броя на всички акции и умножихме по броя на акциите, които притежавате.

2. Право на ликвидационен дял. В случай, че компанията фалира (възможно е) се разпродава нейното имущество, с което се покриват задълженията към всички кредитори – банки, служители, доставчици и други и ако е останала някаква сума, вие ще получите част от нея, отговаряща на броя на притежаваните акции от вас.

3. Право на глас. Чрез правото на глас акционерите участват в Общите събрания на компанията и във вземането на решения по всички въпроси, влизащи в дневния им ред. На тези събрания ще се информирате как се справя фирмата, има ли промени в ръководството и други. Също така, някой път може да разберете и доста важни неща от „кухнята“, които няма да ги кажат по новините. Ще може да зададете и въпроси на ръководството, ако нещо не ви е ясно. Не се притеснявайте да питате, вие сте техния „шеф“ и те са длъжни да ви отговорят.

4. Право на участие в управлението. Като акционер имате право да бъдете избран в управителните органи на компанията. Разбира се, трябва да бъдете подкрепен от достатъчно други акционери, за да се случи това.

5. Право на записване на нови акции при увеличаване на капитала на дружеството. В определени случаи компанията може да реши да увеличи капитала си чрез издаването на нови акции. Всеки настоящ акционер има право да закупи съразмерен на притежаваните от него брой акции. Например, ако се издават 5,000 нови акции (и досегашните са толкова), ако притежавате 20 акции ще имате право да придобиете още толкова. Това е право, от което може да се откажете, ако не искате или нямате възможност да закупите нови акции. Тъй като капитала се увеличава, вашия дял в проценти ще намалее (с 50% в този случай).

Единственото задължение на всеки акционер е да заплати закупените от него акции. При продажбата на акции на ЦСКА, много фенове се притесняваха, че когато станат акционери ще трябва да дават още пари, за да погасят задълженията на клуба. Това няма как да стане, защото всеки е отговорен само до размера на закупените от него акции. С други думи, максималната сума, която може да загубите е тази, която сте платили за акциите. Никой не може да ви накара да плащате нещо допълнително, за да се погасяват задължения на дружеството.

Как да изберем акциите, в които да инвестираме?

Както разбрахме, промяна в цената на акциите се определя от търсенето и предлагането. Ако желаещите да купят дадена акция са повече от желаещите да я продадат, то цената на тази акция върви нагоре. Ако желаещите да я продадат са повече, то цената ще тръгне надолу. Но, от какво зависи съотношението между количеството на купувачите и продавачите? Защо хората в даден момент искат да купят или продадат акции? Те искат да спечелят и за това разсъждават така, както и ние: купуват, ако очакват, че цената ще тръгне нагоре и продават, ако очакват, че цената ще тръгне надолу.

Но от какво зависят очакванията? Може да хвърляте боб или да гледате на кафе, но финансово грамотните хора използват главно два метода за да определят очакванията – технически и фундаментален анализ.

Техническият анализ изследва миналото в движението на цените на акцията и ако се открият определени закономерности се очаква, че те ще се повторят и в бъдеще. Той, обаче, често се влияе от слухове и външни събития.

Фундаменталният анализ се интересува от основата (фундамента) на дадена компания. При него се събира информация за финансовите показатели на фирмата, нейния бизнес модел, ръководство, данни за сектора, както и развитието на икономиката като цяло. Ще ви дам два ключови показателя, които може да използвате във вашия анализ:

Печалба на акция или Earnings Per Share (EPS). EPS се изчислява като се раздели чистата печалба на компанията на броя на акциите ѝ. Понякога компаниите се опитват да манипулират данните си, за да изглеждат по-печеливши. Убедете се, че печалбите са в резултат на дейността им, а не на счетоводни трикове. Например, ако чистата печалба е 100,000 лева, а броя на акциите е 20,000, то печалбата на акция ще е 5 лева. Сумата показва, какъв би бил дивидента, ако компанията реши да се разпредели печалбата.

Цена/Печалба или Price to Earnings (P/E). Този коефициент се изчислява като пазарната цена на акцията разделим на печалбата на акция (EPS). Ще получим броя на годините след които ще си „върнем“ инвестицията, ако се запази сегашното ниво на печалбата и цената на акцията. Например, ако печалбата на акция е 5 лева, а пазарната цена е 10 лева, то само след 2 години, ако получаваме дивидент ще си изплатим инвестицията. Това е много условно и примера е доста опростен за целите на тази статия. Колкото по-нисък е този коефициент, толкова по-добре. Ако трябва да дам някакъв съвет, то нека приемем, че нива над 15 означават „Скъпо!“, а под 6 – „Купувай!“.

Не е нужно да смятате тези коефициенти. И двата може да ги намерите наготово в различни източници.

ДОВЕРИТЕЛНО УПРАВЛЕНИЕ НА ИНВЕСТИЦИИ

Ако мислите, че самостоятелното участие на фондовия пазар не е лесна работа може да доверите управлението на вашите пари на някой професионалист срещу заплащане. Тук ще разгледаме какви индивидуални и колективни форми на инвестиране съществуват за вас.

Индивидуално доверително управление

При индивидуалното доверително управление професионалният мениджър управлява вашият личен портфейл от инвестиции. Съгласно Закона за публичното предлагане на ценни книжа, тази услуга може да бъде предлагана само от инвестиционни посредници, лицензирани от Комисията за финансов надзор. Според проучването, което направих, минималната сума за такъв тип инвестиране е над 50 хиляди лева, въпреки че някои от посредниците бяха съгласни и на доста по-малки суми (дори имаше предложение за 5,000 лева).

Индивидуалното доверително управление има много предимства пред колективните инвестиции, за които ще стане дума по-нататък. По-конкретно, при тях имате възможност:

- Да изберете индивидуална стратегия на инвестиране в съответствие с вашите желания.
- Да инвестирате средства във високорискови активи, достъп до които в много случаи е ограничен за колективните инвестиционни форми.
- Да отваряте къси позиции с цел печалба от падането на котировки.

Недостатъците на индивидуалното управление са високите такси и по-ниската защита, отколкото при колективните схеми.

Има ли смисъл при наличието на значителни суми за инвестиране да предпочете индивидуалното управление пред колективните инвестиции? Не винаги. Някои от портфолио мениджърите неофициално признават, че не правят разлика в стратегиите за управление на портфейл за индивидуално управление и колективните инвестиции. Разликата по-скоро ще бъде в обслужването, което ще получите. Но, при тази конкуренция и битката за привличане на всеки клиент, дори това не е голямо предимство.

И все пак, сред инвеститорите с по-големи, доверителното управление е значително по-популярно, отколкото колективното. Този факт има просто обяснение. Ако хората с малки спестявания могат да си позволят да държат парите си под дюшека или на депозит и да ги губят поради инфлацията, то големите инвеститори вече не могат да се откажат от активното управление на капитала – много големи са загубите. С ръста на богатството обикновено идва и осъзнаването на нуждата от инвестиране чрез доверително управление на поне някаква част от личните средства, за да се постигне диверсификация на вложените средства.

Отделна тема е „неофициалното“ доверително управление, каквито случаи има доста на практика, дори през последните години. Като правило, такива „портфейлни мениджъри“ не са лицензирани и възнаграждението за услугата се плаща в брой и без документи (или такива, които нямат никаква правна форма). Съответно, не се плащат каквито и да било данъци на държавата.

За предоставящите такива услуги, основният риск е от законно преследване, а сериозен допълнителен риск за инвеститора става невъзможността в случай на възникване на какъвто и да било проблем да се обърне за защита на интересите си към държавните служби. В тази връзка ви препоръчвам да избягвате да се доверявате на такива „професионалисти“. В повечето случаи зад подобни предложения стоят или чисти измамници, или желаещите да тренират търговия за ваша сметка.

ИНВЕСТИЦИИ В КОЛЕКТИВНИ СХЕМИ

Ако размерът на вашия капитал засега не позволява индивидуален подход, на вашите услуги са колективните инвестиции, при които средствата на много инвеститори се обединяват заедно и се управляват като един пакет. В такъв случай разходите за управление на портфейла се споделят от голямо количество инвеститори, което значително намалява таксите и дава много други допълнителни предимства. Колективните инвестиционни схеми в България са инвестиционните дружества от отворен тип и договорните фондове.

Инвестиционни дружества от отворен тип

Тези дружества са акционерни дружества, които чрез публично предлагане на акции набират парични средства от множество инвеститори, с цел инвестирането им в ценни книжа. В зависимост от инвестиционната си стратегия, дружествата могат да бъдат консервативни (нискорискови), балансиращи или агресивни (високорискови). Всеки работен ден инвестиционните дружества от отворен тип, чрез управляващите си дружества, емитират (продават) и изкупуват обратно акциите си по цени, основаващи се на нетната стойност на активите и изчислени по предварително одобрена методика. Акциите на тези дружества могат да се търгуват и на фондовата борса.

Договорни (взаимни) фондове

Ще чуete да ги наричат освен договорни и взаимни фондове. Той функционира по същия начин като инвестиционното дружество, само че вложителите купуват не акции, а дялове. Събраните срещу това пари се превръщат в портфейл от финансови активи. При т.нар. отворени схеми акциите или дяловете се емитират непрекъснато и така събраният капитал може да расте неограничено, като всички имат достъп да инвестират. Има и затворени фондове, които оперират с постоянен капитал и не емитират нови акции/дялове.

Има следните категории фондове:

Фондове в акции

По-голямата част, както става ясно от названието, е инвестирана в акции. Тъй като инвестициите в акции са инвестиции с висока степен на риск, високият риск е присъщ и на фондовете в акции. Както могат съществено да се променят цените на акции, така може съществено да се променя стойността на дяловете на фондове в акции. В случай на успешни операции на фонда или благоприятна пазарна ситуация доходността на дяловете може да достига десетки проценти на годишна база. Обаче при непрофесионално управление на фонда или общ спад на пазара възможно е стойността на дяловете да падне и да се стигне до значителни загуби.

Фондовете не могат да правят „къси продажби“ или да оперират на срочните пазари, за това те не могат да печелят от низходящ пазар. Нещо повече, фондовете в акции са задължени да държат в акции по-голямата част от активите си, затова в случай на сериозни кризи на пазара на акции такива фондове с голяма вероятност ще реализират отрицателна доходност и професионализмът на управителя ще е без значение. Затова инвестирането във фондове в акции е по-добре да бъде за дълъг срок – над 5 години. При дълги срокове пазара на акциите, обикновено, показва ръст, и риск от инвестирането във фондове в акции намалява.

Сред многобройните фондове в акции вие можете да изберете фонд, който да отговаря на вашите предпочитания. Някои фондове инвестират предимно в „сините чипове“ (високоликвидни акции на големи компании). Такива фондове, обикновено, са отворени. Някои фондове, напротив, избират за обект на инвестициите си акции от долен сегмент с ниска ликвидност, но с перспектива за висок ръст. Някои фондове могат да бъдат ориентирани към инвестиции в акции на конкретни отрасли, например енергетика или индустрия, а други да инвестират в определен регион като Източна Европа.

Фондове в облигации

За разлика от фондове в акции, фондове в облигации – е инструмент с нисък риск и ниска доходност. Резултатите на такива фондове, обикновено, не са главозамайващи, и в най-добрия случай могат незначително да превишат доходността на банковите депозити. Обаче и риска от намаление на стойността на дяла при инвестиции в фондове в облигации не е голям – цените на дълговите книжа се колебаят незначително, а доходността им е предизвестена.

По-голямата част от средствата на вложителите такива фондове насочват в облигации – държавни, общински или корпоративни. Често в портфейлите същевременно присъстват облигациите от различен тип. Сред фондовете, които влагат средства в корпоративни облигации се открояват такива, които влагат средства в облигации на сигурни заематели и фондове на високорискови или junk (боклук) облигации – такива фондове инвестират парите на вложителите в облигации по-висока доходност, но и с потенциално по-висок риск.

Балансирани фондове

Портфейлът на балансираните фондове може да включва съчетани по различен начин акции и облигации, затова показателите на доходност на балансираните фондове е между тези на фондове в акции и в облигации.

Управителите на балансираните фондове могат в случай на ръст на фондовия пазар да пренасочват по-голямата част на средствата в акции, а в периодите на спад да „престояват“ в облигации, което позволява на балансираните фондове да се чувстват сигурно както при ръст, така и при спад на фондовия пазар. На практика, доходността на такива фондове силно зависи от професионализма на управителя, от неговата способност правилно да предсказва периодите на ръст и спад.

Не всичките управители на балансираните фондове използват активна стратегия за управление на фонда. Много от акциите и облигациите с ниска ликвидност трудно могат да бъдат продадени в големи обеми при промяна на посоката на пазара, затова често пъти балансираните фондове само диверсифицират активите, като включват в портфейлите както акции, така и облигации. В периодите на спад на пазара доходността от облигации частично компенсира загубата от акции.

Обикновено, в периодите на ръст на фондовия пазар доходността на балансираните фондове средно е по-ниска, отколкото на фондове в акции, но в периодите на спад такива фондове, като правило, „олекват“ по-малко, отколкото фондове в акции.

Фондове в недвижими имоти или земеделска земя

Зад тази страховита аббревиатура се крият акционерни дружества, които са създадени със специална инвестиционна цел – те могат да инвестират или в имоти, или във вземания и, както се досещате, напоследък са много модерни именно заради възможността акционерите да печелят от бума на пазара на имоти. Тези дружества са длъжни да разпределят като дивидент 90% от печалбата от дейността. АДСИЦ са различна категория на пазара, но я обясняваме тук с цел да подредим терминологично привидния хаос, в който се озовават по-неопитните търсачи на доход.

Индексни фондове

Това са фондове, които инвестират в акции в пропорции, които отговарят на теглото на книжата в индексите на фондовия пазар. Това позволява да бъде избегнат риска, който е свързан с професионализма на управителя – стойността на дяловете на индексните фондове се променя в синхрон с колебанията на пазара като цяло. Такъв фонд в България е Алфа SOFIX Индекс.

Фонд паричен пазар

Това са отворен тип фондове, инвестиращи средствата на вложителите само в краткосрочни инструменти с максимална ликвидност, минимален риск, и, уви, с ниска доходност.

Как да изберем фонд?

Изборът на взаимен фонд се оказва сред най-трудните задачи пред всеки инвеститор. Най-напред той трябва да е наясно със себе си какъв риск е готов да поеме, тъй като по-висок риск освен че означава и по-висока доходност, може да доведе и до загуба на част от средствата или просто за даден период да не донесе никаква доходност. Важно е да се знае, че рискът и доходността винаги са в права зависимост. С десетките български и хилядите световни взаимни фондове, българският инвеститор вече има богат избор.

Ако искате да разберете повече за управлението на вашите активи и дали си струва да се инвестира в различните инвестиционни схеми, запишете се за Академията по лични финанси и инвестиране, която стартира на 12 октомври 2015 година.

АКАДЕМИЯ ПО ЛИЧНИ ФИНАНСИ И ИНВЕСТИРАНЕ

На 12 октомври 2015 година стартира третото издание на цялостната академия по лични финанси и инвестиране, организирана от SMARTMONEY.BG и Българска асоциация на личните финансови консултанти (БАЛФК).

В Академията са включени 9 модула с по две теми, 3 практически работилници и един едномедневен семинар.

АКО ПРАВИТЕ ПЛАНОВЕ ЗА ГОДИНА НАПРЕД - ЗАСАДЕТЕ ОРИЗ, АКО ПРАВИТЕ ПЛАНОВЕ ЗА ДЕСЕТИЛЕНИЕ - ОТГЛЕДАЙТЕ ДЪРВО, АКО ПРАВИТЕ ПЛАНОВЕ ЗА ЦЯЛ ЖИВОТ - ОБРАЗОВАЙТЕ СЕ.

Какво е различното в този Академия?

Конфуций казва "Чух и забравих, видях и запомних, преживях и разбрах". Тази мисъл отразява един принцип, който е доказан от науката – човек се учи най-добре, когато прилага наученото в игра. В Академията сме заложили освен 3 практически работилници, в които ще разгледаме конкретни казуси и финансови продукти, и много игри, които ще ви помогнат по-лесно да усвоите новите знания за вашите пари и света на финансите.

Същността на Академията е да се усвоят новите знания и умения до превръщането им навик за прилагане в реални ситуации от личния живот или бизнеса.

Начина на поднасяне на информация включва:

- Теория – не повече от 40%.
- Демонстрация на техниките.
- Много практика под формата на упражнения, игри и моделиране на реални ситуации.
- Разглеждане на казуси на участниците за тяхното разрешаване.
- Задачи и насоки за самостоятелна работа на всеки от курсистите, подкрепа и обратна връзка от групата и водещия.
- В практическите упражнения са включени много казуси и примери от личния опит на водещите.

За читателите на тази книга има отстъпка в размер на 13% от цената за Академията с промокод KNIGA, който важи до 25 септември.

 Записвам се!

Какво казват досегашните ни участници?

Харесва ми елемента на игра + начина на представяне на информацията. „Тежките“ теми ги представяте достъпно и всички изглежда „лесно“.

Любомира

Любенова, собственик на Media Start – агенция за интернет маркетинг с фокус върху видео маркетинга.

Много ми хареса начина на поднасяне на информацията по време на обучението – с примери, които остават в съзнанието за цял живот. Под формата на игра и предизвикателства бяха оформени основните послания, които лекторите искаха да достигнат до нас.

Теодора Дончева, служител в ИТ фирма и създател на ЗдравДух.ком

Ето малко статистика за предишните ни две издания:

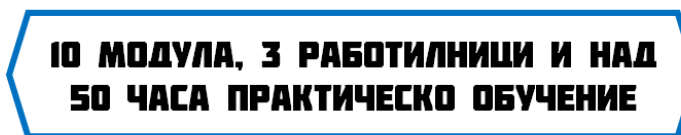
НАД 25 ПРЕПОДАВАТЕЛИ-ПРАКТИЦИ

НАД 150 УЧАСТНИЦИ

89% СРЕДНО УВЕЛИЧЕНИЕ НА ПАСИВНИТЕ ДОХОДИ НА УЧАСТНИЦИТЕ

10 МОДУЛА, 3 РАБОТИЛНИЦИ И НАД 50 ЧАСА ПРАКТИЧЕСКО ОБУЧЕНИЕ

След курса ти ще си:

- Ще си по-самоуверен и ще си повишил своята финансова грамотност.
- Избрал целите си за бъдещето и ще си разработил план за постигането им.
- Ще си намерил своята стратегия за инвестиране и най-подходящите за теб инструменти.
- Ще се ориентираш по-лесно в океана от финансови продукти и ще може да взимаш рационални решения за своето бъдеще.

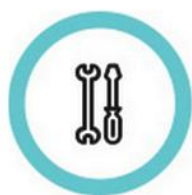
За кого е курса

- За всички хора, които мислят, че трябва да променят нещо, за да живеят по-добре и да увеличат своето богатство.
- За всички заети професионалисти, които нямат достатъчно свободно време, за да се грижат за умното управление на парите си.
- За хората, които искат да направят първата крачка в света на личните финанси и се нуждаят от подкрепа и напътствия.
- За хората, които имат депозити и търсят по-добра доходност за своите спестявания.
- За всички, които искат да излязат от омагьосаната въртележка "работа – вкъщи – по-високи доходи – по-високи разходи – мизерна пенсия".

Академията по лични финанси и инвестиране:

Ще ви
посочва пътя

Ще ви дава
инструменти

Ще ви помага
в пътуването

Ще ви дава
съвети

Ще планирате
заедно

Защо участниците в тази Академия постигат резултати?

Вероятно сте забелязали, че повечето финансови специалисти ви учат как да извършите определена процедура – как да си купите акции или как да си направите семеен бюджет. Това, разбира се, е добро начало, но не е достатъчно. Само малцина ще постигнат финансова свобода или ще увеличат своето богатство с тези знания. Образованието е много важно, но само то няма да промени вашата финансова ситуация.

Ако трябва да направим една аналогия – преподаването на това как се купуват акции е все едно учиш хора с наднормено тегло как свалят килограми като им показваш как да ядат по-малко и да тренират повече. И какво от това? Всеки един от тези хора вече го знае, но нещо ги възпира да го направят.

По същия начин, всеки, който иска да стане богат знае какво трябва да направи – да изкарва повече, да спестява повече и да инвестира умно. Не е голяма философия. Даже е очевидно. Проблемът е в изпълнението – как да го направи по най-ефективен начин и с най-трайни резултати. Това е нещото, което ще ви провали или ще ви направи богати.

Нужна ви е трансформация

Експертите ви продават информация, но това, от което наистина имате нужда е трансформация. Те не ви дават нужните инструменти, за да приведете знанията в действие и да успеете. Те ще ви научат на всичко, с изключение на това, което всъщност трябва да знаете.

КНИЖАРНИЦИТЕ И ИНТЕРНЕТ СА ПЪЛНИ С ИНФОРМАЦИЯ КАК ДА НАПРАВИТЕ ТОВА ИЛИ ОНОВА, НО АКО ОЩЕ НЕ СТЕ БОГАТИ, ТОВА, ОПРЕДЕЛЕНО, НЕ Е ОТ ЛИПСА НА ИНФОРМАЦИЯ, НАЛИ?

Липсващата съставка няма нищо общо с „тайната на богатите“ или най-модерната инвестиционна стратегия. Липсващата съставка е катализатора, който ви помага да преодолеете пропастта между знания и ефективни действия. Ключът от бараката не е да знаете какво да правите, а реално да го направите. Така се постигат резултати и това е нашата цел.

Какви видове курсове по лични финанси има

На лошите курсове по лични финанси ще ви дадат наготово решения и ще ви предложат да си направите застраховка, да изтеглите бърз кредит или да инвестирате някъде.

На добрите курсове ще работят заедно с вас, за да промените финансовото си положение.

На най-добрите курсове по лични финанси и инвестиране, преподавателите имат сърце на учител и просветител и ще ви помогнат сами да стигнете до правилните отговори на вашите въпроси.

Ние сме посветили живота си на финансите и споделянето на знанието е нашата мисия. Ще ви водим стъпка по стъпка към повишаването на вашата финансова грамотност и постигане на целите ви чрез действие.

За читателите на тази книга има отстъпка в размер на 13% от цената за Академията с промокод KNIGA, който важи до 25 септември.

 Записвам се!

СТОЙНЕ ВАСИЛЕВ

**ФИНАНСОВ КОУЧ И
СОБСТВЕНИК НА
SMARTMONEY.BG**

Това е втората ми електронна книга за личните финанси и управлението на пари. В нея съм събрал много полезни материали и информация, които ще ви помогнат да направите първите крачки в тази нова материя. Ще се радвам да споделите вашите впечатления за тази книга, както и да ми пишете, ако имате някакви въпроси, свързани със засегнатите теми, на info@smartmoney.bg.

До нови срещи на SmartMoney.bg!